

Խ. Ս. Հ. Մ. ՄԱՏԺՈՂԿՈՄԱՏ
Ծխախոտի արդյունաբերության համամիութենական
ինստիտուտ
ՀԱՅՍՍԱՆԻ ՓՈՐՁՍԿԱՅԱՆ

ԾԽԱԽՈՏԻ ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱՇՏՈՒՄ

ՅԵՎ

ՊԱՅՔԱՐԸ ՆՐԱ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻ
ՈՒ

ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ

(Ծխախոտագործի բրոշյուր № 2)

**ՄԻՍԱԽՈՏԻ ՄՇԱԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱՅՑՈՒՄ ՅԵՎ
ԴԱՅԲԱՐԸ ՆՐԱ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ**

Մեր յերկրի բարոյութեան և գյուղատնտեսութեան բուռն վերելքը և գործադրութեան վերացումը մեր առաջ դնում են բանվորական ուժի խիստ հաշվառման, պլանային և տնտեսաբար ոգտագործման խնդիրը: Մեր յերկրի շինարարութիւնը և գյուղատնտեսական արտադրութեան սոցիալիստական խոշոր ձևերի աճումը մեզանից պահանջում են ստեղծել հաստատուն մեքենայական բազա: Արդեն արտադրութեան այն ամբողջ միջոցները, վորոնք գյուղատնտեսութեան միջ գոյութիւն ունեն, հսկայական արդյունք են տալիս, վորով հնարավոր ե դառնում մի շարք մշակութիւնների ցանքային տարածութիւնը մի քանի անգամ ընդարձակելու: Կասկածից վեր ե, վոր խորհանտեսութիւնների և կոլտնտեսութիւնների մեքենայական բազան ել ավելի ընդարձակելու դեպքում, ձխախոտն ել ավելի արդյունավետ ե դառնալու:

Մեքենայացման խնդիրն առանձնապէս սուր կերպով ե գրված ձխախոտագործութեան՝ մեր գյուղատնտեսութեան այդ կարեւոր ճյուղում, վորտեղ մինչև այժմ համարյա բոլոր պրոցեսները կատարվում են ձեռքով: Ծխախոտի մշակման գործում միջշարքային մշա-

1-338694

կության ժամանակ բավականաչափ աշխատանք ե
ծախսվում: այդ պատճառով բանուժը վոչ ճիշտ դասու-
վորելուց և սխալ ոգտագործելուց կարող ե տեղի ու-
նենալ քաղհանի ուշացումը, իսկ մտախոտերի դեմ
մղվող համառ պայքարը, ծխախոտի բերքատվությունը
զգալի չափով բարձրացնելու կարևորագույն միջոցնե-
րից մեկն ե: Ծխախոտի շիթիները դաշտ տեղափո-
խելուց հետո, սկզբնական շրջանում, քանի դեռ նա լավ
չե ամրացել, աճը դանդաղ ե տեղի ունենում: Այդ ժա-
մանակ ե, վոր բոլոր տեսակի արտաքին պայմաններին
նա առանձնապես զգայուն ե և հենց այդ ժամանակ
ե, վոր առանձնապես պետք ե հետևել, վորպեսզի մաա-
զաչ բույսերը մտախոտերին կուլ չդնան, նրանց շրջա-
պատի հողը լինի փխրուն և խոնավ, վորովհետև ծխա-
խոտի այդ ժամանակվա թուլացումը նրա հետագա
զարգացման և վերջին հաշվով նրա բերքատվության
վրա առանձնապես խիստ ե անդրադառնում: Հողը փըխ-
րուն վիճակում պահելը կարևոր ե այն տեսակետից,
վոր յերբ հողը ամրացած ու կեղեվակալած ե լինում,
բույսերն ոզի պակասությունից խիստ տուժում են:
Այդ իսկ տեսակետից անհրաժեշտ ե ժամանակին կա-
տարել ծխախոտի քաղհանը: Առաջին քաղհանն անհրա-
ժեշտ ե կատարել վոչ ուշ, քան շիթիելուց 10—15
որ հետո:

Սովորաբար առաջին փխրացման ժամանակ ծխա-
խոտի բուկը չեն լցնում:

Քաղհանի-փխրացման ժամանակ միջ շարքային
տարածություններում պատրաստում են ախոսներ, վա-
րոնց միջոցով հետագայում ծխախոտը ջրվում ե: Առա-
ջին քաղհանից յերկու շաբաթ անց, անհրաժեշտ ե

յերկրորդ անգամ քաղհանել, այդ ժամանակ ծխախոտը
մեծացած ե լինում, ուստի արդեն անհրաժեշտ ե կա-
նոնավոր կերպով նրա բուկը լցնել: Բուկը լցնելու
նպատակն ե ցողունի ստորին մասը խոնավ հողի մեջ
դնել, վորպեսզի նա կողարմատներ տա, ուժեղանա ե
նրա արմատային սիստեմն ամբանա և դրանով բույսը
հետագայում կարողանա լավ զարգանալ:

Շատ դեպքերում ծխախոտի միջշարքային մշա-
կությունը յերկրորդ քաղհանով ավարտվում ե: Յեր-
բեմն մտախոտերով աղբոսված հողերում, ինչպես և ան-
բարենպաստ անձրևային յեղանակներին կարող ե
կարիք զգացվել նաև յերրորդ քաղհանը կատարելու:
Այնպիսի ծանր աշխատանքը, ինչպիսին ե քաղհանը,
տնտեսությունից բավականաչափ բանուժ ե խլում:
Ուստի անհրաժեշտ ե դառնում քաղհանի աշխա-
տանքները մեխանիզացիայի յենթարկելու: Քաղհանը
ծխախոտի մշակման գործում այն պրոցեսներից մեկն
ե, վորն ամենից հեշտ ե մեքենայացման յենթարկել
ձիշտ ե, ծխախոտի միջշարքային մշակությունը մեքե-
նայով (մանավանդ առաջինը) վորոշ չափով բարդա-
նում ե նրանով, վոր բույսը շիթիելուց հետո դեռ շատ
փոքր ե քնքուշ ե լինում:

Այնուամենայնիվ ծխախոտի մշակման այդ մոմեն-
տըն այնքան ել անհաղթահարելի չե, վոր հնարավոր չլինի
ձիաւ կուլտիվատոր գործադրել: Անգամ սովորական
պլանտներով, վերջիններին ճիշտ սարքված լինելու,
հագասար և կանոնավոր գործադրմամբ միանգամայն
հնարավոր ե անցկացնել առաջին և յերկրորդ քաղհանը
ձիաւ ուժով: Միանգամայն հասկանալի յե, վոր ծխա-
խոտի միջշարքային տարածությունները հատուկ մե-

քենաներով մշակելիս ավելի լավ արդյունք կստացվի, և քաղհանն ավելի լավ հետևանք կունենա:

Հաճախ միջշարքային տարածություններին մշակման համար գործադրում են ձիան կուլտիվատոր:

Կուլտիվատորի 10 ժամվա արտադրողականությունը հավասար է 1,5—2 հեկտարին: Քաղհանիչները սովորաբար պահանջում են ձեռքի լրացուցիչ աշխատանք, մանավանդ 1-ին քաղհանի ժամանակ. այսպինքն, այն բույսերը, վորոնք ծածկվել են հողով, պետք է հողից ազատել և բույսերի արմատավորիկի շուրջը յեղած հողը փերացնել: Յերկրորդ քաղհանի ժամանակ նույնպես անհրաժեշտություն է դրացվում ձեռքով լրացուցիչ աշխատանք կատարել: Խորհանտեսության և կոլտեստեսության յուրաքանչյուր բանվոր պետք է քաղհանի աշխատանքների վորակի հիմնական պահանջները լավ յուրացնի:

Այստեղ ամենակարևորն այն է, վոր պլանետ մեքենան կամ մի այլ քաղհանիչ մշտական 4—5 սանտիմետր խորությամբ դնա և շարքերում բույսերի մեջ մանի, իսկ բոլոր մոլախոտերը կտրատվեն: Մեքենաներով աշխատելու ժամանակ անհրաժեշտ է հմտորեն հետևել, վոր բաց տեղեր չմնան և բույսերը հողով չծածկվեն, մանավանդ տերևները չվնասվեն:

Միախոտի քաղհանի գործիքներից միջշարքային տարածություններում լավագույն արդյունք է ավել ձիու № 8 պլանետը:

Չպետք է յերբեք մոռանալ, վոր մոլախոտերի դեմ ժամանակին և յեռանդուն կիրպով պայքարելը ծխախոտի բերքատվության բարձրացման ամենահիմնական գրավականն է:

Քաղհանի ընթացքում կատարվում է նաև ծխախոտի ջրելու աշխատանքը, սակայն այդ միջոցառումների մասին կհրատարակվի հատուկ թերթիկ: Ծխախոտի տերևները լավ են համարվում այն դեպքում, յերբ նրանք վորոշ սարթուլ յուն, արմատ և այլ անհրաժեշտ հատկություններ ունեն: Ծխախոտի տերևի վորակը բարձրացնելու համար պետք է նրա բույսերի ծաղկափնջերը կտրատել և կատարել բճատում, այսինքն կողերի ավելորդ ճյուղերը—բճերը հեռացնել: Յեթե ծխախոտի ծաղկափնջերը տերևներից կանցնեն ծաղիկներին և սերմերին, վորից և կստացվեն թեթև ու դատարկ տերևներ: Այստեղից էլ հասկանալի յե, վոր ծաղկատելը վորքան շուտ կատարվի, այնքան շատ նյութեր կմնան տերևներում, այնքան խոշոր և ամուր տերևներ կստացվին և ընդհակառակը ուշ ծաղկատելու դեպքում, տերևները փոքր կմնան:

Մննդանյութերով աղքատ հողերում, վորտեղ բույսերը թույլ են դարդանում, ծաղկափնջերը պետք է կտրել վաղ և ավելի խոր՝ մինչև 2—3 տերև: Ընդհակառակը, հարուստ և սննդառատ հողերում, վորակավ բարձր ծխախոտ ստանալու համար ծաղկատումը պետք է կատարել ուշ և վոչ խոր: Վերջին դեպքում չպետք է ծաղիկներին հետ միտաին ծայրի տերևները կտրատել կամ մեկ տերևից ավելի չպետք է կտրել: Ծաղկատելիս հարկավոր է հաշվի առնել նաև յեղանակի պայմանները:

Որինակ, յեթե ցանկանում են բերքահավաքն արագացնել հիվանդություններից, ցրտահարություններից և այլ պատճառներից դրդված, այդ դեպքում

ծաղկատուումը պետք է կատարել ավելի շուտ և խորը, վերից և տերևների տեխնիկական հասունացումն արագանում է: Բճատումը նույն նպատակն ունի, ինչ վոր ծաղկատուումը, այսինքն առաջացնել ավելի բարձր վորակի տերև, սակայն վոչ թե ծաղիկները կտրատելով, այլ բճատելով: Այդ իսկ տեսակետից, ծաղկատման կանոնները միանգամայն ընդունելի չեն նաև բճատման աշխատանքների ժամանակ, այսինքն՝ ավելի հարուստ հողերում կարելի չէ կատարել ավելի ուշ և այլն: Մեր պայմաններում, յերբ ծխախոտը մշակվում է ավելի հարուստ և ջրովի հողերում, բճերն աճում են բավականաչափ արագ, մանավանդ ծաղկակալած բույսերում, վորպիսի պրոցեսն ավելի ուժեղ և կատարվում, այդ պատճառով չի կարելի սահմանափակվել մեկ անգամ բճատում կատարելով, այդպիսին պետք է կրկնել յերկու անգամ: Ամբողջ վեգետացիոն ժամանակաընթացքում յերբեմն անհրաժեշտ է լինում կատարել վոչ պահաս քան 2 բճատում, իսկ հաճախ և ավելի: Ծաղկատուումը և բճատումը սովորաբար կատարում են ձեռքով, բայց յերբ այդ աշխատանքներն աչքաթող են արվում, այսինքն ժամանակին ծաղկատում և բճատում չեն կատարվում, նպատակահարմար է գործադրել արգելադրական սկրատներ, սեկատորներ, վորոնցով աշխատանքն ավելի արագ և վորակով է կատարվում:

Ծխախոտի բույսն ինչպես ջերմոցներում, այնպես էլ դաշտում ունի շատ թշնամիներ, վորոնցից և հաճախ մեր տնտեսութունները կորցնում են իրենց բերքի խոշոր մասը: Այդ պատճառով պետք է աշխատանքները կազմակերպել այնպես, վոր ամբողջ բերքը դաշտից հավաքվի առանց կորուստների և վնասատուների

կողմից փչացվելու: Մեր ծխախոտի պլանտացիաներում խոշոր վնասատուներից են ծխախոտի լվիճը և ծխախոտի տրիպսը: Բացի այդ, վտանգավոր է նաև ծխախոտի պարազիտ «զարագիխան» (ծխախոտի ճրագախոտը):

Ծխախոտի լվիճը, վորը կոչվում է նաև, այսպես ասած, բուսական կամ ծխախոտի վոջի, առաջանում է դաշտում ծխախոտի բույսի վրա և բազմանում է ամբողջ խմբերով, վորոնք շատ են լինում մանավանդ այն դաշտերում, վորտեղ առատ ջրելուց ավելորդ ջուր է մուխստեր են կուտակվում: Ծխախոտի լվիճը բազմանում է կենդանի ծնունդ տարով: Նա ամուսն ընթացքում մի շարք սերունդներ է առաջացնում, այդ իսկ պատճառով ծխախոտի դաշտերում բազմանում է շատ արագ: Նրա վնասը կայանում է հետևյալում՝ 1) նախ ծճում է ծխախոտի տերևների հյուսթը, տերևը ժամանակից շուտ է հասունանում և դեղնում է: Վնասված ծխախոտը կորցնում է իր արժատը և այդպիսով նրա վորակն ընկնում է, 2) տերևները ծածկվում են այդ միջատի մածուցիկ արտաթորանքով և տերևները չորանալուց հետո այդ բոլորը մնում են տերևի վրա և ծխախոտն իր վորակը կորցնում է:

ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

1) Վորովհետև ծխախոտի լվիճը բացի այն, վոր կտրող է անցնել դաշտ շեթիլի միջոցով, նա պատահում է նաև մուխստերի վրա, ուստի, ինչպես ջերմոցներից, այնպես էլ դաշտից, անհրաժեշտ է մուխստեի քըն իսպառ վերացնել շեթիլը տեղափոխելուց առաջ

2) Անհրաժեշտ է ուշադրութեամբ հետեւել և շիթի-լանոցներում նման հիվանդութիւնն հայտնաբերելու դեպքում, վարակված շիթիլն անմիջապէս վոչնչացնել և վիճը կամ ծխախոտի վոջիլն ընդհանրապէս ապրում և տերեւի ստորին մասում, վորտեղ և պետք է նրան փնտռել:

3) Շիթիլը դաշտ տեղափոխելուց հետո դեռ մատղաշ ծխախոտի բույսերը պետք է ստուգվեն, և այն տերեւները, վորոնք լվիճով վարակված են, հարկավոր և պոկել և դաշտից հեռացնել: Յեթե վորեւէ բույս արդէն բազմա-կանաչափ վարակված է, հարկավոր է նրան ամբողջովին արմատախիլ անել, ապա այրել կամ թաղել հողի մեջ:

4) Վարակված դաշտերի համար—նախ քան տերեւ-ները հասունանալը, կարելի չէ սրսկել կանաչ սապոնի լուծույթ, վերցնելով 1 դույլ ջրին 300 գրամ կանաչ սապոն: Մեկ կեկտարի համար այդպիսի լուծույթ կծախսվի 800 լիտր կամ 65—75 դույլ:

ԾեԱ.ԽՈՏԻ ՏՐԻՊՍԸ

Շատ փոքր, հասարակ աչքով հազիվ նկատելի միջատ է: Ծխախոտի դաշտերի վարակումը արիպտով կատարվում է, յերբ նա ծխախոտի վրա անցնում է մու-լախոտներից, բայց յերբեմն արիպսը դաշտ է տեղափոխ-վում շիթիլի հետ: Հասունացած արիպսը և նրա թրթ-թուռները մնում են ծխախոտի տերեւների հյութով, ծակելով տերեւների շղերը և շղերի շրջապատը: Տրիպ-տով վարակված տերեւը կոչվում է «պաս» և զգեմիր-պաս: Այդպիսի տերեւը կորցնում է իր դույնը և սղի-

տակ տեսք է ընդունում, կամ պատած է լինում ժան-նանման բծերով, կորցնում է իր արոմատը և իհարկե-րգան վորակը:

ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Վորովհետև արիպսը ծխախոտի վրա անցնում է վոչ միայն մուլախոտերի միջոցով, այլ և կուլտուրական բույսերից, ինչպես որինակ՝ սոխի, կարտոֆիլի, պա-միդորի վրայից, անհրաժեշտ է շիթիլանոցների և ծխա-խոտի դաշտերի մոտերքում այդպիսի կուլտուրաներ մշակելուց խուսափել, մանավանդ հենց ծխախոտի ջեր-մոցներում կամ ծխախոտի մարզերում: Սրանց դեմ պայքարելու միջոցները նույնն են, ինչ ծխախոտի վո-ջիլի-լվիճի դեմ պայքարի միջոցները: Այս դեպքում կանաչ սապոնի լուծույթով սրսկելը կարելի չէ կատա-րել 2 անգամ, նայած անհրաժեշտութեանը: Յերկրորդ սրսկումը պետք է կատարել առաջինից 5—6 որ հետո: Վորպես կանոն սրսկումը պետք է կատարել վաղ առա-վոյան և յերեկոյան, վորովհետև կեսօրին սրսկելուց տերեւների վրա առաջանում են այրվածքներ:

ՉԱՐԱՋԻՍԱ

Այս մուգ դեղնագույն փոքրիկ պարազիտ բույս է, կապտամանուշակագույն ծաղիկներով: Տերեւների փոխարեն դարազիլեան իր ջողունի վրա ունի փոքրիկ թեփիկներ: Զարազիլեան ծխախոտի ջողունի մոտեր-քում աճում է ամբողջ թիւերով: Ծաղկում է սկսած հուլիս ամսից և շուտով մեծ քանակութեամբ շատ փոքր (16 անգամ փոքր, քան ծխախոտի սերմերը) սերմեր է

տարիս: Դրա համար ել շատ հեշտությամբ տարածվում
ե քամու միջոցով: Չարագիխան սնվում ե ձխախոտի
արմատների մեջ յեղած հյութով, վորից ե ձխախոտը
թառամում ե, իսկ յերբեմն ել բոլորովին վոչնչանում:
Իսկ յիթե դրանից ձխախոտը չի փչանում, այնուամե-
նայնիվ նրանից խիստ պակաս ե վորակով ցածր բերք
ե ստացվում: Չարագիխայի դեմ պայքարելը շատ դժվար
ե, այդ պատճառով այն տեղերում, վորտեղ միքանի
տարի շարունակ յերևում ե այդ պարագիտը, նման
հողամասերում պետք ե դիմել ցանքափոխության: Նման
դաշտերում ձխախոտ կարելի յե մշակել վոչ շուտ, քան
5—6 տարի հետո: Չարագիխան յերևալիս ձխախոտի
դաշտերում, հարկավոր ե նրան վոչնչացնել, դրա հա-
մար ել այդ աշխատանքը պետք ե կատարել վորքան
հնարավոր ե շուտ, ծաղկելուց առաջ, անպայման նախ
քան սերմակալելը: Չարագիխայի թփերը հարկավոր ե
վոչնչացնել առանձին հոգատարությամբ ամբողջովին
ե վոչ թե բավարարվել այս կամ այն տերևը պոկելով
վորովհետե պոկոտելուց նա բազմանում ե ավելի մեծ
քանակությամբ ե պայքարը ավելի յե դժվարանում,
Արմատախիլ արված զարագիխան հարկավոր ե բոլո-
րովին դուրս տանել ձխախոտի դաշտից ե այրել: Չա-
րագիխան յերբեմն առաջանում ե ձխախոտի դաշտե-
րում նաև բերքահավաքից հետո, այդ դեպքում հար-
կավոր ե ձխախոտի բոլոր ցողունները զարագիխայի
թփերով միասին հանել ե այրել: Յեթե կասկած կա,
վոր դաշտը կարող ե վարակված լինել զարագիխայի
սերմերով, այդպիսի դաշտերը ձխախոտի համար պետք
ե վարել ավելի խոր, վորպեսզի զարագիխայի սերմերը
խորը թաղվեն ե կանգնեցնել նրա հետագա զարգա-

ցումը: Վորովհետե բոլոր վնասատուներն սկսում են
կյանք առնել մուխտոտերի վրա, ուստի մուխտոտերի
դեմ մղվող պայքարը վնասատուներին վոչնչացնելու
ամենակարևոր պայմաններից մեկն ե:

Հողի կուլտուրական մշակումը դանդաղեցնում ե
թուլացնում ե վնասատուների բազմացումը: Խորհտնտե-
սություններում վնասատուների դեմ մղվող պայքարն
անհրաժեշտ ե դնել պատշաճ բարձրության վրա: Յեթե
այդ բոլորի մասին ժամանակին չմտածենք, մեր ամ-
բողջ աշխատանքը կարող ե սպարդյուն անցնել: Վնա-
սատուների դեմ պայքարելու տնտեսական նշանակու-
թյունը հակայական ե, ե բերքատվության չափն ու
վորակը կախված ե նրանից, թե վորքան ժամանակին
են միջոցներ ձեռք առնված ձխախոտը զանազան պա-
տահարներից պաշտպանելու. այդ իսկ պատճառով ան-
հրաժեշտ ե ժամանակին ե կազմակերպված ձեռով պայ-
քար տանել ձխախոտի վնասատուների ե նրանց հի-
վանդությունների դեմ ու թյուրպիսիք խապառ վերացնել
դաշտերից:

Հայաստանի միայնակ փորձակայան

Եր ազրե՛ն՝ Խ. Այվազյան
Հանձնվել է արտագրության 1934 թ. մայիսի 28-ին
Ստորագրված է ապագրելու 1934 թ. հունիսի 7-ին
Քույրատրված է Գլ. լիազ. № 359
Հրատ. № 104, տիրած 1000, սլաովեր № 378

ՅԵՐԵՎԱՆ, ԳՅՈՒՂՆԻՐԱՏԻ ՏՊԱՐԱՆ, ԵԱԼԲԱՆԴՅԱՆ 50

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0404564

9160 44.

19

1

3386

**ОБРАБОТКА ТОБАКА В ПОЛЕ
И БОРЬБА С ЕГО ВРЕДИТЕЛЬЯМИ И
БОЛЕЗНЯМИ**

Селхозгиз

1934

Эривань